

Dve pravljici iz Črneje

Zapisal Niko Persič

1.

Dan bôt so bê tärje sinuvje, an so mjeli tri koñè. An zàt te bòi stàri o uzèu nèa an o šòm. An zàt o vídeu nu bàbu tu nu pòču ke na ni morlà veljesti ùòn. An zàt na mu gála ke ju ùon ùlječe. On o ni tjeu an zat o šòm. O šòm tu dan pais, an obrjèduu karabiniirji. One so mu uzèli koña an so a ložlè tò o paražòn. O paršòm te sekòndi, o zèu koña an o šòm še te. O šòm po tètj pòti ku te drui; o vídeu še te tu bàbu, tu tètj pòči. An na mu gála ke ju ùlječe ùòn. An on o ni tjeu an o šòm, po tètj pòti ku te drui. An še tèa so ložli to u paražòn. An zàt te tjarči o šòm an o vídeu še te tu bàbu, ka na mu gála ke ju ùlječe ùon. An te o ju ùljekeu ùòn. An zàt na mu dàla dan tavajuč ke kâr a o zlargòu o vídeu pòuono za jèsti. An zàt na mu dàla nu borsètu ke kâr o bùta to u mîr če skakâti ùon nòme sòute. An zàt na mu dàla dan šivilòt ko kar o šivilà če usè jüdje skakâti. An zàt o šòm še te. An še tèa so zapèrli an mu ùzèli koña. Alòre drui dån o paršòm dòu te od miñèstre; zat te màli o zlargòu tavajuč an so počnèli jèst. An te drui o mûoruu jeti nâzat zàke niso tjele jèsti miñèstre ñaà. An zat o šòm or an povjedou rèu ke nècejo jèsti, ke majò dan tavajuč ke mà usaa za jèsti. An zàt re o poslòm nèa po tèa ko pride or. An zàt o šòm or an mu gàu kuo če za te tavajuč. On o gàu ke ma pokazâti ñaà hči na koljeno. An zàt o šòm spèt u paražòn. Pòten drui dån o šòm dòu spèt te od miñèstre. Te ko mjeu šivilòt o takòm šivilât an te od miñèstre o takòm skakat, an o ju usù razliu dòu mjes nòe. An zàt o šòm or jokóc, ùòs opečen, or rèu. An zàt o poslòm a puon (= po ñaà) a on o šòm or. An zàt o mu gàu kuo če za te šivilòt. A on o gàu ke mà pokazâti te pàlac debèli to u nòe. An zàt o šòm spèt to u paražòn. Pòten o paršòm dòu spèt te od miñèstre an zàt o takòm bútat tu spòrtu tu mîr, an so skakâli ùon sòute. An zàt so poslâli puon usaa za jèsti. A pòten o šòm or an o gàu rèu ke nècejo jèsti. An zàt re o je a poslòm dòu puon an o gàu kuo če še za tu borsètu. An zàt o gàu ko mà jeti spât z ña hčèrju nu nuoc. An zàt so bê in dòj spât ž ñu, an zat s tin krâjan ke na bô obrácena tèa na če uzèti. Alòre po nocè to a jèlo sràne an zàt te ot tavajüca o šòm srât tu dan pèc; an zàt o paršòm nâzat jedóc karamèle an o gàu ke snjedou ñaà drèk te ko sràu. An zàt o šòm še te drui srât, an zàt o snjedou óbe dña kupa. Pòten to je smardjelo s tñ krâjan ko bìu te ko snjedou drèk. An zàt drui dån na bâ obrâtjena s tin ko jèdou karamèle an na uzèla tèa.

2.

Dàn bôt na bâ na màti an dan sin. An zàt te sin o stòm simpri tje za óñan. Dàn dån o se impensòm ke mà jeti lédat princípèsu. An zàt o ljožu tu dan hljebac tu dan žakej an o šòm. Po cjesti o je obrjèduu kopàrina Grilina an o mu gàu kân o rè. On o gàu ke rè lédat princípèsu; o gàu ke rè še on. An o a ljožu tu žakej, ma o mu gàu za ne jèsti pincu ko mà tu u žakej.

An zat o je obrjeduŋ bótru Mišicu an na mu gála kán o rè. An o ji gàu: »prinčipèsi«. An o ju ljožuŋ tu žakej še tu. An zàt so mu rozeali pincu. On o ni cúu zake o mjeŋ pòŋne ūhe pèpula. An zàt o je obrjeduŋ kopàrina Zmjardàrja an o a ljožu tu žakej. An zàt o paršòŋ tu dan país. An o je obrjeduŋ duà rukèla an o stjoruŋ dan çarùč. An o ŋpnèŋ Grilina an Zmjardàrja to u tamòn, an Míšicu ta sprèj. An zàt o šòŋ or po pòti. A prinčipèsa na bà or na nin cúkacu ke na mjela ñe palàč. An zàt onè so hodili or; a on za ji storti smeàti o pràvuŋ: »gi, gi ùòlt, ùòlt!« An onà na se pomeàla. A or onà na mjela na çapitàniha. An zàt, zake na ne a uzòme, o je ljožuŋ tu u paražon ŋsè štiri. Pòten Gri ponoçè o šòŋ na balkòn grilàt. A prinčipèsa na gála: »Çe ljepo çantà te Gri!« — Ma jà! — o gàu çapitàni an o je zaspàu. Gri o šòŋ dòŋ u paražon spèt, an zàt o šòŋ Zmjardàr or çárkat drek ùòn z riti çapitànihu. Drùŋ dån so mjeli ŋsù osrànu pastèŋ. An zàt déjklice so opràle. An prinčipèsa na gála çapitànihu: »Ne stùŋ sràti tu pastèŋ. Çe ne te niçin.« Drùŋ ŋŋoç o šòŋ or Gri spè grilàt. An o zaspàu, an zàt o šòŋ or Zmjardàr spè çárkat drèk z riti ot çapitàniha. Drùŋ dån prinčipèsa na mu gála ke ÷e stòre še nu ŋŋoç kompaño ke na èe a poslàti tà. Drùŋ ŋŋoç o šòŋ spè Gri grilàt, an o je zaspàu. An zàt o šòŋ Zmjardàr spè, ma çapitàni o ljožuŋ dan tapòn ŋ rèt. Zmjardàr ni mjuoruŋ storti nèč. An zàt o šòŋ doŋ an povjedou Míšici. An onà na šlà tu pévar an na se ljepo impeveràla an na šlà or, an na mu pasàla pot ŋŋos. An zàt, kadà rešpiròŋ, o je kíhnoŋ, an mu šòŋ ùòn tapòn. An zàt o šòŋ or Zmjardàr: o ljepo spè pocárkoŋ. A drùŋ dån prinčipèsa na a tjela več. An na je uzèla tèa ko ju je stjoruŋ smeàti.

Obe pravljici je povedal 12-leten deček.

Prevod v knjižno slovenščino

1.

Enkrat so bili trije mladeniči in so imeli tri konje. In potem je najstarejši vzel enega in šel. In potem je videl babo v vodnjaku, ki ni mogla priti ven. In potem mu je rekla, naj jo povleče ven. On ni hotel in potem je šel. Šel je v vas in srečal orožnike. Vzeli so mu konja in ga dali v ječo. Prišel je drugi, vzel konja in šel tudi on. Šel je po isti poti kot prvi. Tudi ta je videl babo v tistem vodnjaku. In ona mu je rekla, naj jo povleče ven. In on ni hotel in je šel po isti poti kot prejšnji. In tudi tega so dali v ječo. In potem je šel tretji in videl tudi on babo, ki mu je rekla, naj jo povleče ven. In ta jo je povlekel ven. In potem mu je dala prtiček: ko ga je razgrnil, je videl polno jedi. In potem mu je dala torbico: ko udari z njo ob zid, bo skakal ven sam denar. In potem mu je dala piščalko: ko zapiska, bodo vsi ljudje skakali. In potem je šel tudi ta. In tudi tega so zaprli in mu vzeli konja. Drugi dan je prišel dol (ječar, služabnik) z juho. Potem je najmlajši (brat) razgrnil prtiček in začeli so jesti. In oni je moral iti nazaj, ker niso hoteli jesti njegove juhe. In potem je šel gor in povedal kralju, da nočejo jesti, da imajo prtiček, ki

ima vsega zadosti. In potem je kralj poslal po tistega, naj pride gor. In potem je (mladenič) šel gor in (kralj) mu je rekel, kaj hoče za ta prtiček. On je rekel, da mora njegova hči pokazati koleno. In potem je šel spet v ječo. Potem drugi dan je šel spet dol tisti z juho. Ta, ki je imel piščalko, je začel piskati in tisti z juho je začel skakati in jo je vso razlil med noge. In potem je šel gor objokan, ves opečen, gor h kralju. In potem je (kralj) poslal ponj in (mladenič) je šel gor. In potem mu je (kralj) rekel, kaj hoče za to piščalko. In on je rekel, da mora (kraljična) pokazati debeli prst na nogi. In potem je šel spet v ječo. Potem je prišel dol spet ta z juho in potem je oni začel tolči s torbico ob zid in je skakal ven denar. In potem so poslali po vseh vrst jedi. In potem je šel (služabnik) gor in rekel kralju, da nočejo jesti. In potem ga je kralj poslal dol po (mladeniča) in je rekel, kaj hoče za to torbico. In potem je rekel, da mora iti spat z njegovo hčerjo eno noč. In potem sta spala z njo v dveh; in potem v tisti kraj, kamor bo obrnjena, tega bo ona vzela. Potem ga je ponoči pritisnilo na stran in ta s prtičem je šel srat v posodo (?). In potem je prišel nazaj, jedel je karamele in rekel, da je snedel svoje blato. In potem je šel tudi oni srat in potem je snedel oba kupa. Potem je smrdelo s tiste strani, kjer je bil oni, ki je jedel blato. In potem drugi dan je bila obrnjena k temu, ki je jedel karamele, in je vzela tega.

2.

Enkrat je bila mati in sin. In potem je sin stal zmerom za ognjem. Nekega dne se je spomnil, da mora iti obiskat princeso. In potem je dal hlebec v vrečo in je šel. Po cesti je srečal (našel) botra cvrčka in ta mu je rekel, kam gre. On mu je rekel, da gre obiskat princeso; (cvrček) je rekel, da gre tudi on. In ga je dal v vrečo, a mu je rekel, naj ne je pince, ki jo ima v vreči. In potem je srečal botro miško in ona mu je rekla, kam gre. In on ji je rekel: »K princesi.« In on je dal v vrečo še njo. In potem sta mu grizla pinco. On ni slišal, ker je imel polna ušesa pepela. In potem je srečal botra govnača in ga je dal v vrečo. In potem je prišel v neko vas. In je našel dva motka in naredil voziček. In je vpregel cvrčka in govnača za oje, miško pa spredaj. In potem je šel gor po poti. In princesa je bila gori na gričku, je imela svojo palačo. In potem so oni hodili gor; in da bi jo spravil v smeh, je govoril: »Gi, gi uolt, uolt!« In ona se je nasmehnila. A gori je ona imela nekega kapitana. In potem, da bi ne vzela (mladeniča, ki jo je pripravil v smeh), je (kapitan) dal v ječo vse štiri. Potem je cvrček ponoči šel na okno cvrčat. In princesa je rekla: »Kako lepo poje ta cvrček!« — Seveda! — je rekel kapitan in je zaspal. Cvrček je šel spet dol v ječo, in potem je šel govnač gor bezat blato iz riti kapitanu. Drugi dan so imeli posteljo vso pomazano. In potem so dekle oprale. In princesa je rekla: »Ne maži se v posteljo! Če ne, te nočem.« Drugo noč je šel cvrček spet gor cvrčat. In (kapitan) je zaspal in potem je šel govnač spet bezat blato iz riti kapitanu. Drugi dan mu je princesa rekla, da ga bo poslala proč, če bo še eno noč naredil kaj takega. Drugo noč je šel spet cvrček cvrčat in (kapitan) je zaspal. In potem je šel govnač spet (gor), a kapitan (si) je dal zamašek v rit. Govnač

ni mogel storiti nič. In potem je šel dol in povedal miški. In ona je šla v poper in se lepo opoprala in je šla gor in mu je šla mimo nosu. In potem, ko je vdihnil, je kihnil in mu je šel ven zamašek. In potem je šel gor govnač, je spet lepo pobezal. Drugi dan pa princesa ni hotela več (kapitana). In ona je vzela tega, ki jo je spravil v smeh.

Pripomba

Tukajšnji pravljici je Niko Persič zapisal pozimi 1945/46, ko je v Črneji nabiral jezikovno gradivo (gl. N. Persič, Črneja, RAZGLEDI V. Trst 1950, str. 89—92) za svojo doktorsko disertacijo »Il dialetto di Cergneu«. Pravljici — krajevno ime je pravzaprav »právicá« — sta vzeti iz dodatka k disertaciji, ki je shranjena v Institutu za slovansko filologijo na univerzi v Padovi (prim. A. Cronia, Contributo alla dialettologia slovena, SR III, 1950, str. 321).

1. Za prvo črnejsko »právicá« imamo med rokopisnim gradivom v arhivu Etnografskega muzeja v Ljubljani zanimivo inačico »Od frúške« iz slov. Istre (moj zapis iz Babičev pri Koprju, 1950; teren 4, zvezek 33, str. 62—65). Glede treh čudodelnih darov, ki jih dobi najmlajši brat, prim. Bolte-Polívka, Anmerkungen zu den KHM der Brüder Grimm, I, 360. Tukajšnji mladeničevi pogoji za odstop čudodelnih predmetov se drugod pojavljajo kot preizkušnja ali uganka, kakšno posebno znamenje ima kraljična na telesu; o tem obširneje V. Ja. Propp, (Istoričeskie korni volšebnoj skazki — meni dostopno samo v italijanskem prevodu:) »Le radici storiche dei racconti di fate.« Einaudi, Torino 1949, str. 520.

2. Druga črnejska právicá pa spada v krog inačic Grimmov »Die goldene Gans« (Bolte-Polívka II, št. 64, motiv C²). Naši morda najsorodnejša je italijanska zgodba iz 17. stoletja: »Lo scarafone, lo sorece e lo grillo« (Basile, Pentamerone III, nr. 5 — Bolte-Polívka IV, str. 224).

Obe pravljici sta zapisani zvesto po pripovedovanju. Druga je razmeroma boljša, medtem ko je v prvi nekaj nedoslednosti oz. nejasnih podrobnosti ali celo vrzeli. Snovno imata svojo vrednost, način izražanja pa je precej okoren. Pač ni rojen pravljničar vsak, kdor pripoveduje. Seveda priložnostnemu 12-letnemu (!) pripovedovalcu ne moremo zameriti. In zapisovalcu tudi ne, saj mu je bilo v prvi vrsti za to, da dobi jezikovno pristen tekst.

Za tukajšnjo objavo je izvirni Persičev zapis zaradi tiskarskih težkoč precej poenostavljen. Izpada so znamenja za kvaliteto vokalov; ä, è, ì, ò, ù podajamo z ä, è, ì, ò, ù; nam. je in ùo bereš povsod je in ùo; v infinitivih je e nadomeščen z i; ġ = ġ. Na nekaterih redkih mestih slutim, da zapisovalec ni podal originalnega glasu (če, nečejo, hči = ée, nečejo, hči), vendar nisem hotel posegati v rokopis. Samo za nedosledno rabo nj in ù sem povsod dal ù. Pri prevajanju v knjižno slovenščino sem v dvomih upošteval zapisovalčev italijanski prevod, razen na enem mestu: tu dan peč — su un sasso (kamen — péé — je v terskem dialektu ženskega spola).

Milko Matičetov

Résumé

DEUX CONTES POPULAIRES DE ČRNEJA

L'auteur publie deux contes populaires slovènes, provenant de Črneja — Cergneu, village situé dans la partie occidentale de la «Beneška Slovenija» (Slovénie Vénitienne), commune de Neme — Nimis, Province d'Udine, Italie.